

- https://en.qwe.wiki/wiki/Part-of-speech_tagging (accessed 18.02.2020).
17. *Java — Obzor jazyka programirovanija: vvedenie, istorija i preimushhestva* [Java – Overview of a programming language: introduction, history and advantages]. Available at: <http://proglang.su/java/introduction-to-programming> (accessed 18.02.2020).
18. *Articles on environmental economics*. Available at: <https://theconversation.com/us/topics/environmental-economics-10712> (accessed 18.02.2020).
19. *News of environmental economics*. Available at: <https://news.mongabay.com/list/enal> (accessed 18.02.2020).
20. *Environmental Economics*. Available at: <https://www.nature.com/search? Type of article = protocols, studies, reviews and topics = environmental economics> (accessed 18.02.2020).
21. *Nature and the environment*. Available at: <https://www.economist.com/topics/nature and the environment> (accessed 18.02.2020).

Надійшла (received) 19.02.2020

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Бабурніч Діана Юрївна (Бабурнич Диана Юрьевна, Baburnich Diana Yur'yevna) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», студентка групи СГТ-319М факультету соціально-гуманітарних технологій, м. Харків, Україна; e-mail: dianchik96@ukr.net.

Купріянов Євген Валерійович (Куприянов Евгений Валерьевич, Kupriyanov Yevhen Valeriyovych) – кандидат філологічних наук, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», доцент кафедри інтелектуальних комп'ютерних систем факультету соціально-гуманітарних технологій; м. Харків, Україна; ORCID: 0000-0002-0801-1789; e-mail: eugeniokupriyanov@gmail.com

УДК 420+418.02

doi: 10.20998/2227-6890.2020.1.15

Т. М. АГІБАЛОВА, В. М. МІРОШНИЧЕНКО, Н. В. ПЛОТНИКОВА

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ СИСТЕМИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НОМІНАТИВНИХ ОДИНИЦЬ

Статтю присвячено дослідженню специфіки перекладу економічної галузевої термінології з англійської мови на українську. Структурно-семантичний потенціал лексичних одиниць на позначення явищ і понять даної сфери описано в аспекті їхньої інтерпретації засобами мови-реципієнта. Актуальність перекладознавчого дослідження цього шару лексики зумовлена як впливом економічної поведінки, цінностей і процесів на неекономічні фактори розвитку сучасного суспільства, так і використанням англійської як мови бізнесу й міжнародного спілкування для вузькогалузових потреб. У ході аналізу лексичної вибірки виокремлено певний перелік тематичних груп, у яких поширена термінна номінація, як-от: назви приватних і державних структур, найменування видів комерційної діяльності, економічних процесів і форм власності, цінних паперів і валют, назви осіб економічної діяльності. Оскільки ступінь значеннєвої близькості між собою термінологічних одиниць у мові оригіналу й у цільовій мові лежить у основі фахової компетенції перекладача й з огляду на категоріальні принципи інформативної ємності й високого рівня точності терміносистеми, було виявлено й схарактеризовано найбільш продуктивні способи перекладу семантичних дериватів із загальноживаної лексики, що сприяє поповненню професійного словника. З'ясовано, що при перекладі інтернаціональної лексики найпоширенішим є спосіб транскодування і його різновиди, а двокомпонентні складені (або аналітичні) терміни в англомовній економічній номінації кількісно переважають над однокомпонентними (або синтетичними). Їм віддають перевагу через здатність передавати необхідні диференційні ознаки явищ і реалій, уточнювати й конкретизувати певні загальноживані поняття, надаючи терміносполукам вузькогалузевого значення. На підставі аналізу дібраних одиниць доведено, що в переліку морфолого-синтаксичних засобів найпродуктивнішими є двокомпонентні структурні моделі, серед яких кількісно переважають *Прикметник + Іменник*, *Іменник + Іменник*, що пов'язано з такими вимогами до перекладу економічної термінології, як-от: адекватність, влучність, стислість, неускладненість.

Ключові слова: термінологічна система, мова-реципієнт, адекватність перекладу, термінна номінація, способи перекладу, транскодування, семантична деривація.

Т. Н. АГІБАЛОВА, В. М. МІРОШНИЧЕНКО, Н. В. ПЛОТНИКОВА

СТРУКТУРНО СЕМАНТИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА: ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА НОМИНАТИВНЫХ ЕДИНИЦ

Статья посвящена исследованию специфики перевода экономической отраслевой терминологии английского языка на украинский. Структурно-семантический потенциал лексических единиц для обозначения явлений и понятий данной сферы описан в аспекте его интерпретации средствами языка-реципиента. Актуальность исследования этого пласта лексики обусловлена как влиянием экономического поведения, ценностей и процессов на неэкономические факторы развития современного общества, так и использованием английского как языка бизнеса и международного общения для узкоотраслевых нужд. В ходе анализа языковой выборки выделен определенный перечень тематических групп, в которых задействована терминологическая номинация: названия частных и государственных структур, наименование видов коммерческой деятельности, экономических процессов и форм собственности, ценных бумаг и валют, названия участников экономической системы. Поскольку степень смысловой близости терминологических единиц в языке оригинала и в целевом языке лежит в основе профессиональной компетенции переводчика и учитывая категориальные принципы информативной ёмкости и высокого уровня точности терминсистемы как таковой, были выделены и описаны наиболее продуктивные способы семантической деривации терминов из

© Т. М. Агібалова, В. М. Мірошніченко, Н. В. Плотнікова, 2020

общеупотребительной лексики, что способствует пополнению профессионального словаря. Выяснено, что при переводе интернационализмов распространенным является способ транскодирования и его разновидности, а двухкомпонентные (или аналитические) формы в англоязычной экономической номинации количественно преобладают над однокомпонентными (или синтетическими). Им отдают предпочтение из-за их способности передавать необходимые дифференциальные признаки явлений и реалий, уточнять и конкретизировать определенные общеупотребительные понятия, переводя их в плоскость узкоотраслевого значения. На основании анализа отобранных единиц доказано, что в перечне морфолого-синтаксических средств самыми продуктивными являются двухкомпонентные структурные модели, среди которых количественно преобладают *Прилагательное + Существительное*, *Существительное + Существительное*, что связано с такими требованиями к переводу экономической терминологии, как: адекватность, аккуратность, краткость, неусложненность.

Ключевые слова: терминологическая система, язык-реципиент, адекватность перевода, терминологическая номинация, способы перевода, транскодирование, семантическая деривация.

T. M. AHIBALOVA, V. M. MIROSHNYCHENKO, N. V. PLOTNIKOVA

STRUCTURAL AND SEMANTIC CAPACITY OF THE ENGLISH ECONOMIC TERMINOLOGY: PECULIARITIES OF TRANSLATION

The article is devoted to the study of translation of economic terminology from the English language into Ukrainian. Structural and semantic potential of lexical units for designation of phenomena and concepts of this field is described in the aspect of its interpretation by means of the recipient language. The relevance of this vocabulary translation study is due both to the influence of economic behavior, values and processes on the non-economic factors of modern society development, as well as the use of English as a language of business and international communication for narrow industry needs. In the course of the analysis of the language sampling, a certain list with terminological nomination of thematic groups was selected, such as: the names of private and state structures, types of commercial activity, economic processes and forms of ownership, securities and currencies, names of participants in the economic system. Since the degree of semantic closeness between terminological units in the original language and in the target language reveals the professional competence of the translator, and taking into account the categorical principles of informative capacity and the high level of the system accuracy, the most productive ways of semantic derivation of terms are distinguished and described. It is revealed that the transcoding is a common way of translation of internationalisms, and two-component (or analytical) forms in the English-speaking economic nomination prevail quantitatively over one-component (or synthetic) ones. They are given preference because of their ability to convey the necessary differential features of phenomena and realities, to refine and concretize certain common concepts, translating them into the plane of narrow industry meaning. On the basis of the analysis it is proved that in the list of morphological and syntactic means the most productive are two-component structural models, with quantitative predominance of Adjective + Noun, Noun + Noun, which is related to particular requirements for translation of economic terminology, such as adequacy and accuracy.

Keywords: terminological system, recipient language, translation adequacy, terminological nomination, methods of translation, transcoding, semantic derivation.

Вступ. Наукова спільнота перших десятиріч XXI століття зосереджує ракурс своєї уваги на дослідженнях і методах, що мають стати інструментарієм пошуку нових знань для потреб цифрового суспільства в міжнародних масштабах, причому головним критерієм цінності отриманих результатів є їхня актуальність. Для обробки інформації існує безліч засобів, проте ступінь правильності опрацювання отриманих даних, а отже адекватної психофізичної реакції, залежить від уміння першого реципієнта-перекладача інтерпретувати поняття іншомовної картини світу, передаючи структуру й зміст оригінального тексту. Цей аспект заслуговує на прицільне акцентування, коли йдеться про фахові мови, тому що повноцінність, продуктивність, інформативний ресурс професійної комунікації можуть бути досягнуті завдяки влучному використанню як вузькогалузевих, так і міжгалузевих термінів. Актуальність залучення таких одиниць можна пояснити таким чином: оскільки економізація як розповсюдження економічної поведінки, цінностей, проектів на неекономічні сфери життя – з одного боку, і залучення англійської як мови бізнесу й міжнародного спілкування – з іншого боку – є одними з домінуючих ознак сьогодення, переклад відповідних контекстів набуває особливого значення саме тому, що фактологічна інформація закладена у фаховий словник семантикою саме вузькогалузевої лексики. Через насиченість текстів такими словами чи словосполученнями на позначення понять, що відображають специфіку конкретної галузі, відбувається інтелектуалізація мовлення. Цей прогрес у мові є відображенням сучасного стану теоретико-пізнавальної діяльності людини.

Аналіз стану питання. На сучасному етапі розвитку перекладознавства в нашій країні суттєве збільшення необхідності в кваліфікованому перекладі економічних джерел (фінансової звітності, контрактів, технічної документації, супроводу конференцій, презентацій, наукових розробок, вузькогалузевої літератури та ін.) через перехід українських компаній на міжнародні шаблони бухгалтерської та фінансової звітності за стандартами IFRS (International Financial Reporting Standards – міжнародні стандарти фінансової звітності) і GAAP (Generally Accepted Accounting Procedures – загальноприйняті принципи бухгалтерського обліку), а також активна співпраця України з іншими державами у сфері економічного зростання зумовлюють необхідність установити вимоги до перекладу термінологічних одиниць у відповідності до специфіки економічного дискурсу. Це зумовлює актуальність теми даної статті.

Аналіз основних досліджень і літератури. Дослідження специфіки економічної терміносистеми, а саме: визначення, опис і порівняння традиційних й інноваційних способів, методів і підходів до перекладу цієї лексики – становить інтерес як перекладознавча проблема для наукових розвідок, оскільки сприяє як вирішенню низки прикладних галузевих завдань, так і прискоренню обміну інформацією в сфері економіки між спеціалістами та вченими провідних країн світу, а отже, переходить у суспільний вимір. Аспектологію вивчення термінів і способів їх перекладу розглядають М. І. Голянич, В. В. Дубічинський, Т. Р. Кияк, В. І. Карабан, О. С. Ахманова, Л. П. Білозерська, Р. І. Дудок, Л. І. Фурсова, І. С. Квитко, В. М. Лейчик, Я. В. Житін, О. Д. Степанов, О. О. Реформатський,

Н. В. Пілецька та інші.

Теоретичну базу роботи представлено іменами фахівців у галузі теорії та практики науково-технічного перекладу, термінознавства української й англійської мов, лексикографії і мовознавства: В. І. Карабан, І. В. Корунець, Т. Р. Кияк, І. С. Квитко, Д. С. Лотте, Н. В. Пілецька, О. Д. Степанов, В. М. Лейчик, О. Е. Пчелінцева, Л. П. Білоцерська.

Мета статті полягає у виявленні й комплексному аналізі особливостей перекладу англомовних економічних термінів українською мовою.

Постановка задачі. Комплексний аналіз складу англомовної термінології економічного спрямування, шляхів її адекватного декодування засобами української мови й визначення основних труднощів у процесі перекладу.

Методи дослідження. Метод лінгвістичного аналізу було застосовано задля аналізу термінів як одиниць фахової мови. Описовий метод, методи узагальнення, індукції і дедукції забезпечили виділення суттєвих положень обраної проблематики з метою їх детального дослідження й опису, а також встановлення певних закономірностей і отримання результатів; зіставний метод уможливив отримання ґрунтовних результатів при порівнянні англійських і українських мовних одиниць економічної терміносистеми; використано елементи методу кількісного аналізу для підрахунку частотності вживання певних лексичних категорій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Терміносистема як засіб репрезентації спеціальних знань у науково-професійній сфері суспільного життя не є штучною категорією, хоча виникає й поповнюється за умови свідомої потреби суспільства. Слова чи сполуки, що позначають чітко й однозначно окреслені поняття в межах спеціальної галузі, виокремлюються зі сфери літературної мови на засадах термінної номінації через спеціалізацію загальної лексики, запозичення, метафоризацію мови. Словниковий потенціал економічної термінологічної системи англійської мови визначається переважним використанням мовних засобів, що сприяють задоволенню потреб даної сфери спілкування. Терміни, що виражають за допомогою графічних символів професійні поняття, ідеї і концепції, подекуди становлять значну проблему для перекладача не тільки через відсутність прямих слів-відповідників, але й з огляду на те, що головними критеріями у роботі з фаховими мовами виступають правильність і точність інтерпретації текстів, смислова ємність, відсутність експресивно-оцінної конотації. Для виконання цієї функціональної задачі перекладач має бути обізнаний із системою термінів у певній сфері або галузі, підгалузі в іноземній і рідній мовах, інколи – з науковими теоріями й концепціями. Оскільки велика кількість країн з найбільш розвинутою, інноваційною, потужною економікою, що посприяли процесам глобалізації суспільного життя, належить до західного англомовного простору, саме питомі англійські терміносполуки заповнили професійні терени інших держав.

Через те, що медійний простір є наразі найактуальнішим зрізом мовлення й представляє собою середовище так званої живої комунікації, для нашого дослідження ми обрали ресурс англомовних економічних друкованих ЗМІ. На підставі даних, отриманих у процесі аналізу мовної вибірки, стислий опис диференційних рис англійської термінної номінації в даній сфері можна схарактеризувати таким чином: 1. За будовою ці мовні одиниці поділяються на прості, що складаються з одного слова (*demand n – попит; dissolve v – ліквідувати; earnings n – заробіток; liability n – відповідальність*), складені – із двох слів, написаних разом або через дефіс (*layout n – схема організації робіт; large-scale adj – крупний; outflow n – втрата; output n – продукція; warehouse n – склад*), багатоконпонентні сполуки, що складаються з декількох частин (*joint stock company – акціонерна компанія; national income accounting – національне рахівництво; nominal GDP – номінальний валовий внутрішній продукт; output of goods – виробництво товарів; overseas market – закордонний ринок*). 2. За тематичним принципом дана сукупність спеціальних найменувань економічної галузі утворює численні групи, серед яких найбільш поширеними є назви приватних і державних структур, підприємств, організацій (*Bureau of Economic Analysis – Бюро економічного аналізу; government agencies – урядові відомства; U.S. Department of Commerce – Міністерство Торгівлі США*); найменування видів комерційної діяльності, економічних процесів і явищ, форм власності, угод, грошових операцій (*financial turmoil – фінансовий безлад; inflation – інфляція; policymaking – прийняття рішень; stable prices – стабільні ціни; standards of living – рівень життя*); назви осіб економічної діяльності – за статусом, професією, видом діяльності (*landholder – орендатор земельної ділянки; entity – юридична особа; broker – брокер; depositor – вкладник*); найменування цінних паперів і валют, економічних показників (*consumer price index – індекс споживчих цін; gross domestic product – ВВП; nominal GDP – номінальний ВВП*). 3. У процесі опрацювання лексичної вибірки було встановлено, що економічна терміносистема в залежності від її функціонального призначення проявляє цілу низку характеристик, а саме: точність, лаконічність, об'єктивність, щільність інформації, емоційна нейтральність. Проте в даній розвідці ми хочемо акцентувати увагу на тому, що поняття професійної термінології тісно пов'язане з поняттям мови для спеціальних цілей (тобто високоспеціалізованої мови), в економічному мовному просторі це пояснює логічність уживання і вузькоспеціалізованої лексики, що утворилася шляхом семантичної деривації від загальноновживаних понять, і певного морфосинтаксису, і контекстуальних варіантів відповідників (різновидів перекладу багатозначних слів). На підставі зазначених критеріїв було проведено структурно-семантичний аналіз лексичної вибірки, що дозволило виявити й проаналізувати такі особливості цієї терміносистеми англійської мови:

наявність загальноновживаної лексики із семантичною деривацією до нового галузевого значення;

уживання неекономічної термінології із суміжних галузей;

поповнення корпусу терміносистеми інтернаціоналізмами;

застосування скорочень, абревіатур і спеціальних символів;

морфологічна деривація, конверсія;

превалювання складених (аналітичних) термінів над простими (синтетичними);

контекстуальність як чинник відбору варіанта лексичного відповідника;

застосування методів дослівного перекладу, транскодування й описового перекладу як провідних для передачі сутності економічних явищ і понять.

Розглянемо докладніше зазначені позиції в аспекті специфіки їхнього перекладу з англійської мови на українську.

Загальноновживана лексика. Корпус економічної термінології англійської мови включає значну кількість загальноновживаної лексики. Це один із основних шляхів поповнення професійного словника, коли загальноновживані слова переосмислюються й розвивають нові значення. Цей процес термінологізації відбувається через спеціалізацію чи генералізацію поняття, наслідком чого є ускладнення структури мовної одиниці. Досліджений мовний матеріал дозволяє зробити висновок про превалювання описового способу, коли слово замінюється в мові перекладу одиницею (або більшою за кількістю компонентів сполукою), що адекватно передає його зміст. Наприклад, *spare v – заощаджувати; average n – індекс курсів цінних паперів; average v – скуповувати або продавати акції в залежності від зміни їхнього курсу, аби отримати вигіднішу середню ціну; appreciation n – визначення вартості, підвищення ціни; golds n, pl – акції та облигації золотопромислових підприємств; hedge n – компенсаційна угода; bull n – маклер, який грає на підвищення; bull v – грати на підвищення; bonds n, pl – облигації; bubble n – економічний бум; cannibalize v – відбирати продажі в поточного товару шляхом виведення на ринок нового; yield n – прибутковість; trough n – найнижча точка падіння виробництва, ціни.*

Спеціальна неекономічна лексика. Активна взаємодія економіки зі спорідненими, а й іноді віддаленими галузями науки й техніки є ознакою сучасного глобалізованого суспільства. Аналіз специфіки словникових одиниць даної групи показав, що провідним способом перекладу є переклад прямий (запозичення, калькування, дослівний переклад). У цьому шарі лексики зустрічаємо термінологію, пов'язану з математикою: *derivative n – похідна; constant n – постійна величина; ratio n – відношення; matrix n – матриця*; біологією: *contagion n – поширення, шкідливий вплив; survive v – виживати; mature adj – зрілий, високорозвинутий; hybrid adj – гібридний, той, що включає різні елементи*; політикою

і правом: *crisis n – криза; law n – закон; legal adj – юридичний; intervention n – інтервенція; corruption n – корупція; collusion n – таємна змова між клієнтами.*

Інтернаціоналізми. І. В. Корунець визначає інтернаціональну лексику як мовні одиниці, що запозичені з одного й того самого джерела в аналогічній або подібній формі не менш, ніж трьома різними мовами, і мають ідентичне значення [1, с. 131]. Наприклад, *annuity n – ануїтет* є інтернаціоналізмом, оскільки зустрічається в німецькій *annuitaet*, російській *аннуитет*, французькій *l'annuité*, українській мовах. Цей термін є повним інтернаціоналізмом, тому що його зовнішня та внутрішня форми збігаються. Слово *dividend n – дивіденд* також є інтернаціональним, цей термін існує в просторі української, німецької *die dividende*, французької *le dividende*, російської мов *дивиденд* і має ідентичне визначення в усіх чотирьох культурах, а саме «*частина прибутку компанії, яка розподіляється між акціонерами*». Ще одним прикладом інтернаціональної лексики є *deficit n – дефіцит*, нім. *der defizit*, фр. *le déficit*, рос. *дефицит*.

Якщо говорити про країни походження шару інтернаціональної лексики, то найчисельніші групи запозичень економічної термінології мають французьке або латинське походження. Лексичні одиниці латинського походження: *capital n – капітал; consortium n – консорціум; consumer n – споживач, клієнт; monopoly n – монополія, виключне право; debt n – борг, боргове зобов'язання; crisis n – криза; invest v – інвестувати, вкладати кошти; import n – імпорт, ввезення та ін.* [2, с. 131]. Запозичені слова французького походження: *bankrupt n – банкрут / adj неплатоспроможний; accountant n – бухгалтер; adjournment n – відстрочка; bank n – банк; bureaucracy n – бюрократія; cartel n – картель; commodity n – товар на продаж; consignment n – консигнація, відправка товару; discount n – зниження ціни, облік векселів; escrow n – умовне депонування; invoice n – рахунок-фактура; option n – опціон.*

Як засвідчує термінологічна вибірка, питома вага такої стратегії поповнення економічного словника англійської мови складає майже п'ятдесят відсотків, а найчастотніший спосіб перекладу одиниць цієї групи – це прямий переклад (транскодування).

Скорочення, абревіатури. Наявність та збільшення кількості багатокомпонентних термінів зумовило поширення таких мовленнєвих явищ як абревіація та скорочення задля стислого вираження складних найменувань нових понять. Залучення абревіатур та скорочень термінологічного характеру є однією з головних особливостей текстів професійного спрямування. Складність перекладу термінологічних одиниць у таких текстах полягає у необхідності розуміння й осмислення сутності актуалізованих іншомовних реалій і понять для передачі засобами української мови.

В. Д. Борщовецька виділяє таку класифікацію скорочень і абревіатур економічної термінології англійської мови [3, с. 128]:

а) буквені скорочення: *ltd – limited – з*

обмеженою відповідальністю; *NGO* – non-government organisation – громадська організація; *GDP* – Gross Domestic Product – Внутрішній валовий продукт; *PPC* – a production possibilities curve – крива виробничого потенціалу; *PPP* – purchasing power parity – паритет купівельної спроможності;

б) складові й часткові, що складаються з букви або складу й повного слова: *Incoterms* – International Commercial Terms – прийняті в міжнародній практиці визначення комерційних термінів, які найчастіше зустрічаються в зовнішньоторгових контрактах; *Repo* – repurchase agreement – угода про придбання цінних паперів з подальшим викупом за обумовленою ціною;

в) змішані, що складаються з букв або складів, знаків і цифр: *C\$* – Canadian dollar – Канадський долар; *US\$* – United States dollar – долар США;

г) усичені слова: *Gilts* – gilt-edged securities – гарантовані цінні папери; *Ecoefficiency* – economic efficiency – економічна ефективність; *Ins* – insurance – страхування;

У процесі дослідження було визначено наступні основні способи перекладу економічних абревіатур і скорочень: транслітерація, транскрипція, калькування.

Спеціальні символи. До складу англомовної термінології економічного спрямування також входять спеціальні символи, а саме:

& (сполучник «і»): *M&E* – Machinery and Equipment – машини та (виробниче) обладнання; *l.&d.* – loss and damage – збитки при транспортуванні; / (навскісна риска): *g/s* – goods and services – товари та послуги; *i/r* – interest rate – процентна ставка; *R/A* – refer to acceptor – зверніться до акцептора; – (дефіс): *ability-to-pay-taxation* – платоспроможність; *full-cost accounting* – фінансовий облік за повною вартістю; символи валют: \$ – долар, £ – фунт стерлінгів, € – євро.

Знання системи зазначених символів є надзвичайно важливим для перекладача, оскільки ці позначки широко задіяні в укладанні фінансової, транспортної, митної і т.п. документації, і їх неправильне декодування може призвести до таких наслідків, як значні фінансові збитки підприємства або порушення угод і контрактів.

Деривація, конверсія. Одними з найпоширеніших способів творення нових економічних термінів є:

1. Морфологічна деривація. Цей спосіб передбачає створення нових термінів за допомогою додавання твірних морфем (префікс, суфікс) до кореня слова. Наприклад, *unprofitable adj* → *un + profit + able* – нерентабельний; *indebtedness n* → *in + debt + ness* – заборгованість; *irrevocable adj* → *ir + revoc(e) + able* – нескасовний, незмінний.

2. Конверсія. За Н. П. Бідненко, це найпродуктивніший спосіб термінотворення, в процесі якого слово однієї частини мови отримує функції іншої частини мови [4, с. 206]. Розрізняють такі види конверсії: вербалізація, субстантивізація, ад'єктивізація та ін. Наприклад, *fiduciary adj* – довірений → *fiduciary n* – довірена особа; *fund n* – фонд, капітал → *fund v* – вкладати гроші в державні цінні папери; *invoice n* –

рахунок, фактура → *invoice v* випускати фактуру.

Складені (аналітичні) терміни. В англомовній економічній номінації складені (або аналітичні) терміни – дво- і багатокомпонентні синтаксичні конструкції – є невід'ємною частиною кожної підгалузі. Навіть більше: саме такі одиниці кількісно перевищують однокомпонентні (або синтетичні) терміни. У професійних дискурсах їм віддають перевагу через те, що вони здатні відобразити необхідні диференційні ознаки явищ і реалій, уточнювати й конкретизувати певні загальноживані поняття, надаючи їм вузькогалузевого значення. Сучасне перекладознавство приділяє значну увагу дослідженню системної організації аналітичних термінів у межах висловлювання, адже від цього залежить семантико-синтаксична структура комунікативної одиниці і, відповідно, спосіб перекладу. Упродовж аналізу вибірки було виокремлено такі структурні моделі складених термінів, що є найбільш продуктивними, оскільки складають кількісну перевагу над іншими термінологічними конструкціями в економічній галузі:

Adjective + Noun: *current account* – рахунок поточних операцій; *capital investment* – основна інвестиція; *complementary goods* – супровідні блага; *external debt* – зовнішній борг; *financial year* – звітний рік; *internal funds* – власні кошти; *chargeable assets* – активи, що підлягають оподаткуванню.

Noun + Noun: *acceleration clause* – умова прискореної виплати позики; *collection order* – інкасове доручення; *cost ledger* – реєстр витрат; *depreciation charges* – амортизаційні відрахування; *invoice cost* – фактурна вартість; *limit pricing* – стримане ціноутворення; *cash order* – наказ про сплату готівкою.

Participle II + Noun: *borrowed finances* – залучені кошти; *cut price* – ціна зі значною знижкою; *retained profit* – збережений прибуток; *exchanged payments* – валютні платіжні розрахунки; *limited liability* – обмежена відповідальність; *negotiated bid* – узгоджена пропозиція; *accrued interest* – нараховані проценти.

Participle I + Noun: *revolving fund* – поновлений фонд; *carrying value* – балансова вартість; *balancing price* – ціна рівноваги; *outstanding account* – несплачений, незавершений рахунок; *circulating assets* – оборотні кошти; *borrowing costs* – витрати за кредитом.

Noun + Preposition + Noun: *purchase on account* – купівля в кредит (за твердим рахунком); *accountant in charge* – головний бухгалтер; *setback in business* – зниження ділової активності; *shift in supply* – зміна пропорцій.

Noun + Noun + Noun: *bank money order* – банківський грошовий переказ; *subject payment order* – дане платіжне доручення; *human development index* – індекс людського розвитку.

Adjective + Noun + Noun: *net investment income* – чистий інвестиційний прибуток; *net profit ration* – коефіцієнт рентабельності; *flexible exchange rate* – гнучкий валютний курс;

Adjective + Adjective + Noun: *Net national*

product – чистий національний продукт; *European Central Bank* – Європейський центральний банк.

Adjective + Adjective + Adjective + Noun: *Asian Pacific Economic Cooperation* – Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво.

Adjective + Noun + Preposition + Noun + Conjunction + Noun: *General Agreement on Tariffs and Trade* – Генеральна угода про тарифи та торгівлю;

Noun + Preposition + Adjective + Noun + Conjunction + Noun: *Organization for Economic Cooperation and Development* – Організація економічного співробітництва та розвитку.

Adjective + Adjective + Adjective + Noun + Noun: *North American Free Trade Agreement* – Північноамериканська угода о вільній торгівлі.

Noun + Noun + Adjective + Adjective + Noun: *Stock Exchange Daily Official List* – щоденний офіційний бюлетень цін фондової біржі.

Дослідження довело, що двокомпонентні моделі складених термінів, серед яких кількісно переважають Adjective + Noun, Noun + Noun, є найпродуктивнішими, оскільки вони кількісно переважають у даній сфері. Це насамперед пов'язано з такими характерними рисами термінів, як влучність, стислість і ємність.

Контекстуальність як чинник точності відбору варіанта відповідника. Через те, що термінотворення в сучасній економічній сфері часто відбувається завдяки процесам генералізації, семантичної деривації і метафоризації усталених понять, питання методів і специфіки перекладу економічної лексики – проблема, що лежить в площині контекстуальності вживання мовних одиниць професійного словника.

Переклад за допомогою лексичного еквівалента, що є одним із основних методів перекладу термінів (В. І. Карабан, А. Я. Коваленко, Т. Кияк та ін.), утілює в собі принцип лексичної відповідності, коли дібране слово або сполука точно збігаються зі значенням цільової одиниці. Такому перекладу піддаються не лише однокомпонентні терміни, а й двокомпонентні терміни-словосполучення. На думку Я. І. Рецкера, існує декілька видів відповідників, а саме: повні, абсолютні або відносні [5, с. 157]. Е. Скороходько виокремлює лише абсолютні або відносні еквіваленти [6, с. 34]. Наприклад, термін *invoice n* є однозначним в межах економічної терміносистеми, тому при його перекладі буде використано його абсолютний еквівалент, а саме *рахунок-фактура*: *Traders will be fined 20% of the value of the goods and services delivered, if the invoice is not in accordance with the official template, and the absence of an invoice will entail a fine of 100% of the value-added tax (VAT) applicable. Підприємці будуть оштрафовані на 20% від вартості поставлених товарів та послуг, якщо рахунок-фактура не відповідає офіційному зразку, а його відсутність стане причиною накладання штрафу в розмірі 100% від податку на додану вартість (ПДВ).*

Термін *asset n* та його форма множини *assets* також будуть перекладатися за допомогою словникового відповідника, але через наявність

синонімів цього терміна у перекладному словнику (*активи (балансу), авуари, майно неспроможного боржника, капітал, фонди, засоби, кошти*) буде використано саме варіативний переклад, наприклад: *The poor performance has caused primarily by an untimely move into equities: the fund increased its allocation of shares to 70% of assets.* Погані економічні показники були викликані насамперед несвоєчасним вкладенням коштів в акції: фонд збільшив розміщення акцій до 70% від вартості активів.

Ще одним прикладом варіативного відповідника можна вважати термін *volatility n*, тому що ця лексична одиниця вживається не тільки в економічній терміносистемі, а також і в хімічній галузі, та має такі відповідники: *непостійність, нестабільність, змінність, летючість.* *This lack of market volatility owes much to the steadiness of monetary policy since the depths of the financial crisis.* Така відсутність ринкової нестабільності багато в чому пояснюється стійкістю грошово-кредитної політики від часів фінансової кризи.

Термін *encashment n* при перекладі набуває абсолютної еквівалентності, а саме *інкасація*: *Pursuant to this agreement, the encashment of properly presented travellers' cheques will be honoured in perpetuity.* Відповідно до цієї угоди інкасація пред'явлених належним чином дорожніх чеків буде здійснюватися на необмежений термін.

Наступним прикладом використання еквівалента є термін *demand n*. Ця одиниця входить до лексики загального вжитку, тому має декілька відповідників, які майже синонімічні один одному, а саме: *запит, вимога, потреба, попит.* Тому в залежності від контексту маємо обрати відповідний варіант. Наприклад, *The company increased production to meet demand.* Компанія збільшила виробництво для задоволення попиту. У реченні використано варіативний відповідник *poput*, а не *вимога* чи *потреба*. А при перекладі наступного речення: *In many parts of the world, demand for sweet water will exceed demand.* У багатьох частинах світу потреба в прісній воді буде перевищувати попит. Маємо перекласти перший термін як *потреба*, а в другому випадку як *poput*.

При перекладі терміна *liability n* також використовуємо один із варіативних відповідників: *пасив; боргове зобов'язання; заборгованість; борг; частина бухгалтерського балансу; відповідальність.* Наприклад, *Minimizing the fluctuation between assets and the present value of liabilities requires matching the characteristics of liabilities with assets with similar characteristics and adjusting for inflation.* Скорочення коливань між обсягом активів і нинішньої ринкової вартістю пасивів до мінімального рівня вимагає забезпечення відповідності характеристик пасивів з активами з аналогічними характеристиками й коригування на інфляцію.

У наступному реченні термін *liabilities pl* перекладається за допомогою відповідника *зобов'язання.* *The analysis confirms that UNHCR finances remain strong and there are sufficient assets to*

meet liabilities. Результати аналізу підтверджують, що фінансове становище УВКБ є стабільним і що для виконання своїх зобов'язань воно володіє достатніми активами.

До економічних термінів, що мають абсолютні еквіваленти в межах галузі економіки, належить *shares pl* – акції. У наведених реченнях поданий термін перекладається абсолютним еквівалентом. *As the 10-year bull market that began stretched on in 2008, shares of companies continually reached new highs through 2017. Через 10-річний ринок “биків”, що почав зростати у 2008 році, ціни на акції компаній постійно досягали нових максимумів упродовж 2017 року. Since the liquidity under the present conditions remains one of the major factors in selecting of securities for investments, we prepared for our clients a list of the most liquid shares and assessed their investment attractiveness. Оскільки ліквідність в поточних умовах залишається одним із головних факторів при виборі цінних паперів для інвестування, ми склали для наших клієнтів перелік найбільш ліквідних акцій і провели оцінку їх інвестиційної привабливості.*

Переклад за допомогою лексичного відповідника використовують не тільки при роботі з однокомпонентними термінами, але також із двокомпонентними. Так, термін *return on equity* перекладається варіативним відповідником: *рентабельність власного капіталу, прибуток на власний капітал*. У поданому прикладі така варіативність двокомпонентного терміна пов'язана із багатозначністю його складової частини, а саме *return*. У межах економічної галузі ця одиниця має такі визначення, як-от: *оборот, дохід, прибуток*. Наприклад, у наведеному реченні *return on equity* – *прибуток на власний капітал: In this model, a private company builds a project, operates it long enough to pay back its debt and to achieve a return on equity, and then transfers it to the host Government. За такої моделі приватна компанія будує споруду, експлуатує її досить довго, щоб погасити заборгованість і отримати прибуток на власний капітал, а потім здійснює її передачу уряду приймаючої країни.* Наступним двокомпонентним терміном, що перекладається за допомогою еквівалента є *current account* – *рахунок поточних операцій*. Також було застосовано прийом конкретизації. Наприклад, *The region continues to run large current account surpluses. Країни цього регіону як і раніше мають значне позитивне сальдо за рахунками поточних операцій.*

Аналіз специфіки перекладу двокомпонентних економічних термінів виявив закономірність, за якою велику кількість термінів було інтерпретовано за допомогою буквального перекладу, але ці переклади увійшли до перекладних словників і набули статусу еквівалентів. Наприклад, термін *phoney account* – *фіктивний рахунок* було перекладено буквально: перший компонент словниковим відповідником *фіктивний, хибний, підроблений, фальшивий* та другий – словом *рахунок*; термін *net margin* – *чиста рентабельність* – також було перекладено буквально, але і він відноситься до словникових відповідників,

наприклад, *The practice adopted is to treat the net margin earned on merchanted goods as a service export which is captured in the surveys. Згідно з прийнятою практикою чиста рентабельність від операцій перепродажу товарів за кордоном являє собою експорт послуг, який фіксується у звітах. Meanwhile, firms in sectors such as utilities tend to have large asset bases and low asset turnover. Тим часом компанії в таких секторах, як комунальне господарство, як правило, мають значну матеріальну базу та низьку оборотність активів.* При перекладі цього економічного терміна було використано словниковий еквівалент, але цей словниковий еквівалент було перекладено калькою.

Калькування (дослівний переклад). Цей метод полягає в буквальному перекладі елементів слова з мови-продуцента на мову-реципієнта. Він є досить ефективним при роботі із композитними або багатокомпонентними термінами-словосполученнями [7, с. 726]. Багатокомпонентний термін *incentive function of price rise* перекладається як *стимулююча функція зросту ціни*, таким чином усі компоненти перекладаються окремо своїми словниковими відповідниками. *The incentive function of a price rise is associated with an extension of supply along the existing supply curve. Стимулююча функція зростання ціни пов'язана з розширенням пропозиції за існуючою кривою пропозиції.* При перекладі трьохкомпонентного терміна *cash flow statement* також задіяно метод калькування. Наприклад, *We then follow a thorough process of fundamental research into each company's corporate actions as described in its press releases and by the financial media to determine the source of and reason for the new issuance unexplained by the cash flow statement. Потім ми ретельно аналізуємо корпоративні дії кожної компанії, як описано в прес-релізах і фінансових звітах, щоб визначити джерело й причину нової емісії, які не зазначені в звіті про рух грошових коштів.*

Також яскравим прикладом застосування дослівного перекладу є термін *North American Free-Trade Agreement (NAFTA)* – *Північноамериканська угода про вільну торгівлю*. Кожен компонент поданого терміна було перекладено, використовуючи словниковий відповідник. *By eliminating tariffs, North American Free-Trade Agreement (NAFTA) increases investment opportunities. Скасування тарифів за Північноамериканською угодою про вільну торгівлю (NAFTA) розширює інвестиційні можливості.* Ще одним прикладом калькування є переклад терміна *noncheckable savings account* у реченні: *On demand one can withdraw currency from a noncheckable savings account at a commercial bank or thrift institution. За необхідності, можна зняти іноземну валюту з безчекового ощадного рахунку в комерційному банку або благодійному закладі.*

Транскодування. Метод транскодування полягає в політерній або пофонемній передачі терміна за допомогою алфавіту мови перекладу. Цей спосіб включає в себе декілька підвидів, а саме: транслітерація, транскрибування, змішане

транслітерування та адаптивне транскодування. До цього методу найчастіше вдаються при роботі з неологізмами, власними іменами або назвами. Наприклад, в реченні: *Extensive use of offshore accounts has been uncovered during previous investigations by the Revenue. У ході попередніх розслідувань, проведених Податковою службою, було виявлено широке використання офшорних рахунків.* При перекладі терміна *offshore* було використано метод адаптивного транскодування, тобто фонетична форма слова була передана алфавітом мови перекладу та адаптована до української мови через додання суфіксу, який виражає належність цієї лексичної одиниці до прикметників. *Anti-dumping investigations are initiated when a country suspects that its domestic industry is threatened by imports sold at unfairly cheap prices. Держава починає антидемпінгові розслідування, якщо внутрішній промисловості загрожує небезпека від імпорту, що продається за несправедливо низькими цінами.* Поданий термін було також перекладено за допомогою методу адаптивного транскодування, тому що частково було передано фонетичний склад терміну, проте зважаючи на написання, додана кінцева приголосна *-g*, що не вимовляється в англійській мові, і додано суфікс, що одразу показує функцію означення цього слова.

Велика кількість термінів, що були перекладені засобами адаптивного транскодування, свідчить про те, що англійська й українська мови різняться своїми граматичними й фонетичними системами. Українська мова є синтетичною, тобто граматичне значення виражається за допомогою флексій, формотворчих афіксів, чергування звуків та ін. У свою чергу, англійська мова – аналітична, де лексичне значення виражається повнозначними словами, а граматичне – службовими словами, порядком слів, інтонацією.

Описовий переклад. Для перекладу термінів використовується також прийом описового перекладу (експлікації). У процесі описового перекладу нових лексичних елементів вихідної мови простий термін замінюється в мові перекладу словосполученням, яке адекватно передає зміст цього терміна. До описового перекладу звертаються при роботі зі словами-реаліями, термінами-фразеологізмами або неологізмами. Наприклад, економічний термін *bull n* перекладається засобами описового перекладу як *маклер, який грає на підвищення ціни*. Рациональність використання описового перекладу в цьому випадку пояснюється не достатньо розвинутою біржевою сферою в українській економіці. Сам економічний термін *bull n* являє собою перенесення тваринної характеристики на людину, а саме спосіб нападу – бик підіймає роги, коли нападає. На противагу до терміна *bull n* є термін *bear n*, що також перекладається описово *маклер, який грає на пониження ціни*. Таким чином перекладається й термін *tax-deferred account*, в реченні: *Many businesses offer tax-deferred accounts as a benefit of working for the company. Велика кількість компаній пропонує рахунки із відстроченими податковими платежами як бонус від співробітництва* (тобто як рахунок з

відстроченими податковими платежами, таким чином тільки перша складова терміна перекладається словосполученням).

За умов застосування експлікації як способу перекладу необхідно дотримуватися понятійного апарату галузі, у якій термін існує, й не ускладнювати синтаксичну структуру отриманого словосполучення.

Висновки. Переклад термінології економічної сфери базується на принципах інформативної ємності й високого рівня точності терміносистеми, еквівалентності або безеквівалентності іншомовної лексики, відсутності конотації й суб'єктивної інтерпретації. Декодування англомовної терміносистеми українською мовою може здійснюватись різними способами, проте правильність добору мовних одиниць залежить від урахування контекстуальної семантики й специфіки галузі. Це важливо брати до уваги, оскільки перекладач може зіткнутися з рядом труднощів при роботі з професійним словником, наприклад, не тільки безеквівалентністю, яка фактично є результатом неоднакового рівня розвитку країн світу, але й полісемією англомовних термінів, пошуками адекватного варіанта відповідника, стилістичними труднощами тощо.

Метод семантичної деривації є провідним при поповненні економічного словника, коли йдеться про перехід загальнозживаної лексики до розряду галузевої. За рахунок інтернаціоналізмів шар галузевої лексики збагачується поняттями на позначення світових процесів і явищ, що стають актуальними завдяки провідним державам із розвинутим виробництвом і фінансовою стабільністю. У цій сфері для перекладу найчастіше задіяний метод транскодування і його різновиди. За результатами аналізу, аналітичні терміни переважають над синтетичними, причому найпродуктивнішими структурними моделями даної фахової галузі виявилися двокомпонентні одиниці, серед яких кількісно переважають *Adjective + Noun, Noun + Noun*, що пов'язано з вимогами до перекладу економічної термінології: адекватність, влучність, стислість, неускладненість, певна інтернаціональність. Звісно, правильний переклад таких структурно-семантичних моделей речення неможливий без урахування лексико-семантичного потенціалу їх компонентів.

Зауважимо, що вузькогалузева лексика залишається тим шаром мови, який постійно збагачується та розвивається, тому потребує постійного вивчення, що й становить перспективи подальшого дослідження.

Список літератури

1. Корунець І. В. *Теорія і практика перекладу (аспектний переклад)*. Вінниця: Нова книга, 2003. 448 с.
2. Bielenia-Grajewska Magdalena. *Linguistic Borrowing in the English Language of Economics*. 2009. № 3. С. 103–133.
3. Борщовецька В. Д. Методичні рекомендації щодо організації навчання студентів економічних спеціальностей англійської фахової лексики. *Наук. вісник каф. ЮНЕСКО Київського нац. лінгв. ун-ту. Сер.: Філологія. Педагогіка. Психологія*. 2008. № 16. С. 127–130.
4. Бідненко Н. П. Новітні тенденції сучасного термінотворення.

- Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія Філологія.* 2013. № 5. С. 205–210.
5. Рецкер Я. И. *Теория перевода и переводческая практика: Очерки лингвистической теории перевода.* Москва: Р. Валент, 2007. 240 с.
 6. Скороходько Е. Ф. *Сучасна англійська термінологія.* К.: УІЛМ, 2002. 76 с.
 7. Колесник А. О. Перекладацькі прийоми під час перекладу термінології наукових текстів. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2010. №1. С. 719–727.
 8. *Bloomberg.* URL: <http://www.bloomberg.com/businessweek> (дата звернення: 10.02.2020).
 9. *Businessnewsdaily.* URL: <http://www.businessnewsdaily.com/> (дата звернення: 10.02.2020).
 10. *Businessstips.* URL: <http://businessstips.ph/> (дата звернення: 10.02.2020).
 11. *Entrepreneur.* URL: <http://www.entrepreneur.com/> (дата звернення: 10.02.2020).
 12. *Merriam-Webster Dictionary.* URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/> (дата звернення: 10.02.2020).

References (transliterated)

1. Korunets' I. V. *Teoriya i praktyka perekladu (aspektny pereklad)* [Theory and practice of translation (aspect translation)]. Vinnytsya: Nova knyha, 2003. 448 с.
2. Bielenia-Grajewska Magdalena. *Linguistic Borrowing in the English Language of Economics.* 2009, no. 3, pp. 103–133.
3. Borshchovets'ka V. D. *Metodychni rekomendatsiyi shchodo orhanizatsiyi navchannya studentiv ekonomichnykh spetsial'nostey anhliys'koyi fakhovoyi leksyky* [Methodical recommendations on the organization of training of students of economic specialties of English professional vocabulary]. *Nauk. visnyk kaf. YuNESKO Kyiviv'koho nats. lnhv. un-tu. Ser.: Filolohiya. Pedahohika. Psykholohiya* [Scientific Bulletin of the UNESCO Department of Kyiv National University. Ser.: Philology. Pedagogy. Psychology]. Kyiv, 2008, no. 16, pp. 127–130.
4. Bidnenko N. P. *Novitni tendentsiyi suchasnoho terminotvorenyya* [The latest trends in modern term formation]. *Visnyk Dnipropetrovs'koho universytetu imeni Al'freda Nobelya. Seriya Filolohiya* [Bulletin of Alfred Nobel University of Dnepropetrovsk. Philology series]. 2013, no. 5, pp. 205–210.
5. Retsker Ya. Y. *Teoriya perevoda y perevodcheskaya praktyka: Ocherky lnhvystycheskoy teoryy perevoda* [Translation theory and translation practice: Essays on the linguistic theory of translation]. Moscow, R. Valent, 2007. 240 p.
6. Skorokhod'ko E. F. *Suchasna anhliys'ka terminolohiya* [Modern English terminology]. Kyiv, UILM, 2002. 76 p.
7. Kolesnyk A. O., Byelikova O. F. *Perekladats'ki pryomy pid chas perekladu terminolohiyi naukovykh tekstiv* [Translation techniques when translating the terminology of scientific texts]. *Ekonomichna stratehiya i perspektyvy rozvytku sfery torhivli ta posluh* [Economic strategy and prospects for trade and services]. 2010, no. 1, pp. 719–727.
8. *Bloomberg.* Available at: <http://www.bloomberg.com/businessweek> (accessed 10.02.2020).
9. *Businessnewsdaily.* Available at: <http://www.businessnewsdaily.com/> (accessed 10.02.2020).
10. *Businessstips.* Available at: <http://businessstips.ph/> (accessed 10.02.2020).
11. *Entrepreneur.* Available at: <http://www.entrepreneur.com/> (accessed 10.02.2020).
12. *Merriam-Webster Dictionary.* Available at: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/> (accessed 10.02.2020).

Надійшла (received) 12.02.2020

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Агібалова Тетяна Миколаївна (Агибалова Татьяна Николаевна, Ahibalova Tetiana Mykolayivna) – кандидат філологічних наук, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», доцент кафедри ділової іноземної мови та перекладу; Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4612-4845>; e-mail: tanika.fem@gmail.com.

Мірошніченко Вікторія Марківна (Мирошніченко Виктория Марковна, Miroshnychenko Viktoriia Markivna) – кандидат філологічних наук, доцент, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»; доцент кафедри ділової іноземної мови та перекладу; Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2870-7513>; e-mail: vikamiroshnichenko1974@ukr.net.

Плотнікова Наталія Володимирівна (Плотникова Наталья Владимировна, Plotnikova Nataliia Volodymyrivna) – кандидат філологічних наук, доцент, Харківський Національний фармацевтичний університет, доцент кафедри ділової іноземних мов; Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9719-6238>; e-mail: nataliplotnikova02@ukr.net.